

KS. MARCIN SADOWSKI

PROBLEM OBECNOŚCI *GLORIA* WE MSZY RORATNIEJ W ASPEKCIE PRAWNO-LITURGICZNYM I TEOLOGICZNYM

THE PROBLEM OF SAYING THE *GLORIA* AT THE RORATE MASS IN THE CONTEXT OF LITURGICAL LAW AND THEOLOGICAL THOUGHT

A b s t r a c t. This article discusses whether or not the *Gloria* should be recited at the Rorate Mass (Mass of Blessed Virgin Mary during Advent). The Rorate Mass has developed over seven centuries and the answers to this question are varied. There are even significant differences of custom among the diocese of Poland, so that there is no real common practice. The author presents various acts of liturgical law relating to the Rorate Mass, which have been published throughout its history. He then considers the theological implications of Advent to arrive at a suitable answer. Contemporary theological thought would suggest, that the *Gloria* should not be said at the Advent Rorate Mass. Celebrating the Mass without the *Gloria* makes clear, that this Mass is part of the Advent Season – a time of waiting for the coming of Christ.

Key words: Advent; Rorate Mass; *Gloria*; liturgy; liturgical law.

Roraty należą do najbardziej popularnych form pobożności związanych z okresem Adwentu. Kształtowały się przez wieki ewoluując stopniowo do kształtu, który znamy dzisiaj. Od strony liturgicznej roraty, to Msza św. wotywna o Najświętszej Maryi Pannie w Adwencie. Zatem zgodnie z przepisami liturgicznymi podczas rorat nie należy śpiewać hymnu „Chwała na wysokości Bogu”. Jednakże, ze względu na dawne tradycje, w wielu kościołach podczas Mszy *Rorate* rozbrzmiewa radosny śpiew *Gloria*. Pośród liturgistów i muzyków kościelnych trwa spór: czy należy wykonać ten hymn na roratach, czy też po-

Ks. mgr lic. MARCIN SADOWSKI – doktorant w Instytucie Liturgiki i Homiletyki, Wydział Teologii, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: ksmarsad06@gmail.com

Rev. MARCIN SADOWSKI, PhD – candidate in The Institute of Liturgics and Homiletics, Faculty of Theology, The John Paul II Catholic University of Lublin, e-mail address: ksmarsad06@gmail.com

winno się go opuścić. Poszczególne diecezje dają różne wskazówki bądź zarządzenia w tej kwestii. W niniejszym artykule przyjrzymy się prawodawstwu liturgicznemu dotyczącemu rorat, następnie sięgając do teologii Adwentu, w który wpisują się roraty, ukażemy możliwą odpowiedź na postawiony problem.

1. POCHODZENIE MSZY WOTYWNEJ *RORATE*

Roraty, znane w Polsce od wieków, nie są rdzennie polskim zwyczajem. Korzeni rorat możemy doszukiwać się we wczesnym średniowieczu, kiedy kształtował się kalendarz liturgiczny. W V-VI wieku przed świętem Narodzenia Pańskiego umieszczono obchód Zwiastowania (18 grudnia)¹. Wpisał się on w kształtujący się wówczas Adwent i pozostawał w związku ze zbliżającą się pamiątką narodzin Jezusa. Papież Grzegorz Wielki (zm. 604) wprowadził do Mszy na dzień Zwiastowania introit *Rorate coeli desuper*, czytania o dziewiczym poczęciu i narodzinach z Księgi Proroka Izajasza i Ewangelię o Zwiastowaniu². Choć ostatecznie Zwiastowanie przeniesiono na 25 marca, zwyczaj oddawania czci Maryi w okresie Adwentu – na kilka dni przed Narodzeniem Pańskim – pozostał, kultywowany zwłaszcza w tradycji mediolańskiej, skąd później rozszerzył się na kraje Europy. Tu właśnie kryje się źródło Mszy św. roratniej³. Adwentowe Msze ku czci Najświętszej Maryi Panny często były sprawowane bardzo uroczyście. Pod koniec średniowiecza przyłączyła do nich nazwa *Missa aurea* – złota Msza, ze względu na ich uroczysty charakter⁴.

2. POCZĄTKI PRAWODAWSTWA LITURGICZNEGO DOTYCZĄCEGO RORAT W POLSCE

O sprawowaniu rorat w Polsce dowiadujemy się z mszału cysterskiego *pars aestivalis* z ok. 1250 roku pochodzącego z Kamieńca Ząbkowickiego, w którym

¹ Por. F. WOLNIK, *Liturgia śląskich cystersów w średniowieczu*, Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2002, s. 340.

² Informacje o wprowadzeniu nowego formularza na obchód Zwiastowania podaje s. E. Zdeb za: W. CROCE, *Adventmessen des romischen Missale in ihrer geschichtlichen Entwicklung*, „Zeitschrift für Katholische Theologie” 1952, nr 74, z. 3, s. 310; za: E. ZDEB, *Dzieje rorat w Polsce (Studium historyczno-liturgiczne)*, „Rocznik Teologiczny Śląska Opolskiego” 1968, nr 1, s. 317.

³ Por. B. NADOLSKI, *Liturgika*, t. 2. *Liturgia i czas*, Pallottinum, Poznań 2013, s. 112.

⁴ Por. B. NADOLSKI, *Leksykon liturgii*, Pallottinum, Poznań 2006, s. 930; zob. też *Zbiór Mszy o Najświętszej Maryi Pannie*, Pallottinum, Poznań 1998, s. 32.

znajdujemy formularz Mszy wotywniej *Rorate*. Nieco później, bo już w XIV i XV wieku, podobne formularze znajdujemy także w kodeksach diecezjalnych i księgach liturgicznych innych zakonów. W ten sposób rozkwita w Polsce praktyka sprawowania Mszy roratniej, osiągając szczyt popularności w wieku XVI⁵.

Roraty – mimo że znane były nie tylko w Polsce, ale także w krajach ościennych – stanowiły wyraz zwyczajów lokalnych. Wiek XVI to czas Reformacji oraz odpowiedzi Kościoła – Soboru Trydenckiego. W reakcji na innowacje protestantów Ojcowie Soborowi dążyli do ujednoczenia liturgii. Pozostawili jednak możliwość zachowania lokalnych, starych zwyczajów, o ile służą one prawdziwej pobożności i uzyskają aprobatę Świętej Kongregacji Obrzędów. Ze względu na popularność rorat biskupi polscy zajęli się sprawą uregulowania ich statusu prawnego. W 2. połowie XVI w. odbyło się kilka lokalnych synodów, na których poruszano między innymi kwestie liturgiczne, także związane z bardzo popularnymi wówczas roratami. Stało się to szczególnie ważne w kontekście wydania w 1570 roku Mszału Piusa V⁶. Dekretami Synodu Piotrkowskiego z 1628 r., które zebrały ustalenia wcześniejszych synodów, również w dziedzinie liturgii, oficjalnie uregulowano praktykę sprawowania wotywy roratniej, dopuszczając odprawianie jej przez cały Adwent. Dekrety Synodu zostały potwierdzone przez papieża Urbana VIII w 1628 r.⁷

3. GLORIA WE MSZY RORATNIEJ

Uzyskano zgodę Rzymu na sprawowanie rorat w Adwencie, pozostały jednak wątpliwości liturgiczne. W 1744 roku diecezja krakowska wysłała do Stolicy Apostolskiej pytanie:

[Kontekst:] W Polsce panuje zwyczaj recytowania lub nawet śpiewania codziennie przez cały Adwent Mszy o NMP *Rorate*, i to uroczyście.

Pytanie: czy w tej Mszy należałoby zawsze odmawiać hymn *Gloria in excelsis* oraz *Credo*, gdyby Msza dnia bieżącego mogła zastąpić tamtą?

⁵ Por. M. KONIECZNY, *Roraty*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 17, red. E. Gigilewicz i in., TN KUL, Lublin 2012, k. 292.

⁶ Por. P. SZCZANIECKI, *Służba Boża w dawnej Polsce. Studia o Mszy św.*, Księgarnia św. Wojciecha, Poznań–Warszawa–Lublin 1966, s. 143-144.

⁷ Por. W. MALESA, *Synody Piotrkowskie a polskie zwyczaje liturgiczne zachowane po przyjęciu trydenckiej reformy liturgii*, „Kultura–Media–Teologia” 2014, nr 2, s. 98-99.

[Odpowiedź:] Może być utrzymany zwyczaj śpiewania Mszy wotywniej o NMP przez cały okres Adwentu, za wyjątkiem uroczystości. Należy ją śpiewać bez *Gloria* (chyba że w soboty i w oktawie tejże [uroczystości Poczęcia] NMP) i bez *Credo*. Nie należy opuszczać Mszy Konwentualnej⁸.

Zatem zgodnie z odpowiedzią, wystosowaną przez Kongregację Świętych Obrzędów 22 sierpnia 1744 roku, dopuszcza się wotywę roratnią przez cały okres Adwentu z wyjątkiem święta Poczęcia NMP. Co do zasady należy ją sprawować bez *Gloria* i *Credo*. *Gloria* należy wykonać jedynie w oktawie święta Poczęcia NMP oraz w soboty (wynikało to z oddzielnych przepisów).

Kilka lat później przełożony Prowincji Polskiej Zakonu Karmelitów kieruje do Stolicy Apostolskiej następujące zapytanie:

[Kontekst:] W Królestwie Polskim z wielkim nabożeństwem i przy licznej obecności wiernych śpiewa się od niepamiętnych czasów codziennie przez okres Adwentu Pańskiego Mszę wotywną o NMP *Rorate*.

Stąd pytanie: Czy Mszę tę należałoby zaliczać do Mszy uroczystych z powodu licznej obecności wiernych i w szczególnych potrzebach, ustalonych przez synod prowincjalny Królestwa Polskiego w 1628 i zaaprobowanych przez Ojca św. Pawła V?

[Odpowiedź:] Msza *Rorate*, nawet jeśli śpiewana bywa w Adwencie uroczyście, nie powinna być jednak zaliczana do Mszy wotywnych w szczególnych potrzebach lub w różnych okolicznościach życia publicznego, lecz jedynie można by uznać ją za czystą pobożność ludu⁹.

W odpowiedzi Święta Kongregacja Obrzędów 29 stycznia 1752 roku stwierdza, że choć Msza *Rorate* ma w Polsce bardzo uroczysty charakter, wynika to jednak z pobożności ludu, a nie z przepisów prawa liturgicznego, dlatego nie można jej zaliczyć do wotyw uroczystych (byłoby to również związane z obowiązkiem odmawiania *Gloria* i *Credo*). Przez następne dwa wieki Stolica Apostolska nie wydała żadnych innych wskazań dotyczących rorat.

⁸ *Usus viget in Polonia dicendi vel potius cantandi quotidie per totum Adventum Missam Rorate de B. M. V., et quidem solemniter. Queritur: an ista in Missa dicendus sit semper, Hymnus Gloria in excelsis et etiam Credo quando Missa diei currentis illud exigat. Odpowiedź: Tolerari potest Missa votiva cantata B. M. V. toto tempore Adventus, exceptis solemnioribus Festivitatibus, dummodo cantur sine Gloria (praeter quam in Sabbatis et infra octavam eiusdem B. M.) et sine Credo, non omissa Missa Conventuali. Decreta Authentica Congregationis Sacrorum Rituum, vol. 2, Ex Typographia Polyglotta S. C. de Propaganda Fide, Romae 1898, s. 86-87 [tłum. ks. Bartosz Leszkiewicz].*

⁹ *In Regno Poloniae cum maxima solemnitate et concursu populi cantatur ab immemorabili tempore in Adventu Domini singulis diebus Missa: Rorate, votiva de B. M. V.; queritur autem: Mum haec Missa censenda sit solemniter concursus populi, et pro re gravi instituta a Synodo Provinciali Regni Poloniae 1628 a SSmo D. N. Paulo V adprobato? Odpowiedź: Missa: Rorate, etsi solemniter decantetur in Adventu, non est tamen recensenda inter Missas votivas pro re gravi vel pro publica causa; sed haberi dumtaxat poterit, ut mera populi devotio. Tamże, s. 101 [tłum. ks. Bartosz Leszkiewicz].*

A roraty były sprawowane nieprzerwanie. Świadczenie sprawowania rorat na przełomie wieków XIX i XX pozostawił ks. Antoni Julian Nowowiejski w „Ceremoniale Parafialnym”. W 1894 roku pisał o Adwencie: „Na mocy starodawnego zwyczaju śpiewa się najuroczyściej, [...] w kościołach prawie wszystkich diecezji naszej prowincji [warszawskiej – M.S.], [...] wotywa o Matce Bożej: *Rorate*... z jedną tylko modlitwą, z *Gloria*, i *Credo*, z prefacją o Najśw. Maryi Pannie [...]. Tak jest w diecezjach: warsz. włocł., płock., kiel., sandom., lubel., sejn., żmudz., i sarat., jak ich rubrycelle wskazują. W diecezjach mohil., i wileńsk. nie śpiewa się rorat w wigilją Boż. Nar. [...] W diecezjach krak., pozn. i gnieźn., nie śpiewa się ich w I niedz. Adw., i wigilją Boż. Nar. [...] Wreszcie w diecezjach lwowskiej i przemyskiej nie śpiewa się ich w święta rytu zdwojonego I i II klasy [...]

¹⁰.

4. PRÓBY UJEDNOLICENIA LITURGII MSZY *RORATE*

Dla ks. Nowowiejskiego odmawianie *Gloria* i *Credo* podczas rorat było oczywiste. Być może wskazania Świętej Kongregacji Obrzędów, dotyczące *Gloria* i *Credo*, nie zostały rozpowszechnione po ich wydaniu, a może poczucie, że roraty mają charakter tak uroczysty i że należy je uznać za wotywę uroczystą sprawiły, że we Mszy *Rorate* odmawiano zarówno jedno i drugie. Poza tym w poszczególnych diecezjach wypracowano własne zwyczaje, jak choćby ten dotyczący dni, w które można sprawować roraty. Dlatego w połowie XX w. Prymas Kard. Stefan Wyszyński podjął próbę ujednoczenia sposobu sprawowania rorat. 19 listopada 1957 roku wydał dekret normujący celebrowanie rorat w Polsce:

Od niepamiętnych czasów na mocy przywileju odprawia się w Polsce przez cały Adwent uroczystą Mszę wotywną o Najświętszej Maryi Pannie *Rorate* przy licznych udziałach wiernych.

Jednak z upływem czasu, przybywaniem nowych rubryk i utratą ważności dokumentów wspomniane przywileje były różnie w różnych diecezjach i poszczególnych kościołach interpretowane.

My zatem dla rozwiązania wątpliwości i ustrzeżenia się od nich, dla zachowania jedności, a szczególnie dla szerzenia czci Błogosławionej Dziewicy Maryi mocą specjalnych uprawnień, udzielonych Nam przez Stolicę Apostolską postanawiamy obecnie, aby na całym terytorium Polski, we wszystkich kościołach oraz, za zgodą ordynariusza, w oratoriach publicznych i półpublicznych, codziennie w okresie Adwentu, również w niedziele i święta I i II klasy, i w Wigilię Narodzenia Pańskiego, wyjąwszy wyłącznie święta Najświętszej Maryi Panny, można było odprawiać uroczystą Mszę wotywną o Najświętszej Maryi Pannie *Rorate*, śpiewaną także z *Credo*, przy zachowaniu pozostałych rubryk, zwłaszcza rozporządzeń Świętej Kongregacji Obrzędów z dnia

¹⁰ A.J. NOWOWIEJSKI, *Ceremoniał Parafialny. Dla duchowieństwa pasterstwem dusz zajętego*, Nakładem ks. Antoniego Smolińskiego, Proboszcza i Dziekana rypińskiego, t. 2, Warszawa 1894, s. 181-182. Zachowano pisownię oryginalną.

23 III 1953 roku „De rubricis ad simpliciore formam redigendis”.
Dan w Warszawie, dnia 19 listopada 1957 r.¹¹

Uznanie rorat za wotywę uroczystą oznaczało, że należy śpiewać *Gloria* i *Credo*. Dekret ponadto zezwalał na sprawowanie rorat we wszystkie dni Adwentu, włącznie z niedzielami i Wigilią Bożego Narodzenia, wyłączając jedynie Uroczystość Niepokalanego Poczęcia. Jednak obowiązywał on krótko, ponieważ po wejściu w życie Nowego Kodeksu Rubryk Brewiarza i Mszału Rzymskiego (stało się to 1 stycznia 1961 roku) utracił swoją ważność. W związku z tym 25 marca 1961 roku Prymas Tysiąclecia wydał kolejny dekret zawierający wskazania do sprawowania rorat:

Na podstawie szczególnych uprawnień, udzielonych Nam przez Stolicę Świętą, zważywszy na zaaprobowany przywilejami Stolicy Apostolskiej niepamiętny zwyczaj, dzięki któremu przez cały Adwent odprawiała się rychłym rankiem, przy licznych udziale wiernych, uroczysta Msza wotywna o Najświętszej Maryi Pannie *Rorate*, oraz biorąc pod uwagę przepisy Nowego Kodeksu Rubryk Mszału i Brewiarza, ogłaszamy wspomnianą Mszę *Rorate* wotywy I klasy, tak by nie tylko w kościołach, lecz za zezwoleniem Ordynariusza także w kaplicach publicznych i półpublicznych mogła być odprawiona codziennie w sposób uroczysty w okresie Adwentu, wyjąwszy jedynie święto Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny, Wigilię Bożego Narodzenia oraz Niedziele. Niniejszy dekret nie znosi ogólnych przepisów prawa¹².

Ponieważ była to wotywa I klasy, podczas Mszy roratniej odmawiano (śpiewano) *Gloria* oraz *Credo*¹³.

¹¹ *DECRETUM: In Polonia ab immemorabili tempore vi privilegiorum per totum Adventum celebratur Missa Votiva Sollemnis de Beata Virgine Maria „Rorate” et quidem cum magno populi concursu. Decursu tamen temporis, accedentibus novis rubricis et deperditis documentis, praefata privilegia diverse in diversis Dioecesisibus et in singulis ecclesiis interpretabantur. Nos igitur, ad dubia solvenda et praecavenda necnon ad unitatem servandam et praesertim ad cultum BMV. promovendum, vigore specialissimarum facultatum a Sancta Sede Nobis tributarum, praesentibus statuimus, ut in toto territorio Poloniae in omnibus ecclesiis et de consensu Ordinarii in oratoriis publicis et semipublicis tempore Adventus, quotidie, etiam diebus Dominicis et Festis I et II classis et in Vigilia Nativitatis D.N.J.C., exceptis solummodo Festis BMV. – Missa Votiva Sollemnis de BMV. „Rorate”, cantata autem cum Credo, celebrari possit, servatis ceteris rubricis, praesertim praescriptis Decreti Generalis S.R.C. de die 23.III.1953 a. „De Rubricis ad simpliciore formam redigendis”. Datum VARSAVIAE, die 19 mensis Novembris A. D. 1957. Kard. S. Wyszyński, Dekret z dnia 19.II.1957 r., „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie” 1957, nr 12, s. 567 [tłum. ks. Bartosz Leszkiewicz].*

¹² Kard. S. WYSZYŃSKI, *Dekret N. 1822/61/P z dnia 25 marca 1961 r.*, „Wiadomości Archidiecezji Gnieźnieńskiej” 1961, nr 7, s. 203.

¹³ Por. R. MICHAŁEK, *Roraty w świetle nowych przepisów liturgicznych*, „Homo Dei” 1962, nr 4, s. 349-350; Szczegółowe wskazania dotyczące wotywy I klasy znajdują się w Rubrykach ogólnych Mszału św. Jana XXIII: *Rubricae generales Missalis Romani*, w: *Missale Romanum ex decreto Ss. Concilii Tridentini restitutum, Summorum Pontificum cura recognitum. Editio typica*, Typis Polyglottis Vaticanis, Watykan 1962, nr 330.

Postanowienie Prymasa zostało skorygowane przez Świętą Kongregację Obrzędów 18 grudnia 1963 r. W wydanym wówczas indulcie czytamy:

Na prośbę J. Em. ks. Stefana Kard. Wyszyńskiego, Arcybiskupa Gnieźnieńskiego i Warszawskiego, Prymasa Polski, wyrażającego także pragnienia wszystkich Biskupów polskich, Święta Kongregacja Obrzędów, korzystając z uprawnień udzielonych jej przez J. Św. Papieża Pawła VI, łaskawie zezwała, aby we wszystkich kościołach i kaplicach na terytorium Polski przez cały okres Adwentu mogła być odprawiana jedna Msza o Najświętszej Maryi Pannie (*Rorate*) jako wotywa 2. klasy. Poza tym należy zachować przepisy rubryk. Niniejszy indult ważny jest na najbliższe dziesięciolecie. Bez względu na wszelkie przeciwnie zarządzenia¹⁴.

Powyższy dekret zniósł poprzednie zarządzenia wydane przez Kard. S. Wyszyńskiego. Zmiana klasy wotywy pociągnęła za sobą zmianę sposobu jej sprawowania. Zgodnie z Rubrykami ogólnymi *Missale Romanum* św. Jana XXIII z 1962 r. w Mszach wotywnych drugiej klasy odmawia się *Gloria* (jeśli nie używa się koloru fioletowego), natomiast nie odmawia się *Credo*¹⁵. Zatem od 1963 roku roraty należało sprawować w taki właśnie sposób: z *Gloria*, ale bez *Credo*.

Choć wspomniany indult miał obowiązywać przez dziesięć lat, zmiany nadeszły szybciej. W 1969 roku papież Paweł VI konstytucją apostolską *Missale Romanum* promulgował *Novus Ordo Missae*¹⁶. Nowe przepisy liturgiczne przewidywały, że hymn *Gloria* odmawia się w niedziele poza okresem Adwentu i Wielkiego Postu, w uroczystości i święta oraz podczas szczególnie uroczystych celebracji. Tym samym Msze wotywny nie znalazły się w gronie Mszy uprzywilejowanych stałym wykonywaniem *Gloria* (OWMR 31)¹⁷. Zatem roraty, które należą do Mszy wotywnych, również powinny być sprawowane z pominięciem tego hymnu. Biorąc jednak pod uwagę, że zwyczaj śpiewania *Gloria*

¹⁴ *Instante Em.mo ac Rev.mo Domino Stephano Cardinali Wyszyński, Archiepiscopo Gnesnen. et Varsavien. Primateque Poloniae, vota quoque omnium Poloniae Episcoporum expromente, Sarca Rituum Congregatio, utendo facultatibus sibi a Ss.mo Domino nostro PAOLO PAPA VI tributis, benigne indulget ut, in omnibus Ditionis Polonicae ecclesiis et oratoriis, celebrari possit, toto Adventus tempore, unica Missa de Beata Maria Virgine („Rorate...”), tamquam votiva II classis: servatis de cetero rubricis. Praesento Indulto ad proximum decennium valituro. Contrariis non obstantibus quibuslibet. Die 18 Decembris 1963. Święta Kongregacja Obrzędów, Indult Prot. N. D. 17/963 z dnia 18.12.1963 r., „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie” 1964, nr 8, s. 170 [tłum. Andrzej Skurdo].*

¹⁵ Por. *Rubricae generales*, nr 343.

¹⁶ PAWEŁ VI, Konstytucja apostolska *Missale Romanum*, Rzym 3.04.1969 r.

¹⁷ Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego (OWMR) zawarte w *Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum. Editio typica*, Typis Polyglottis Vaticanis, Watykan 1970, nr 31. OWMR z 1970 roku mówi także o *Credo*, które odmawia się jedynie w niedziele i w uroczystości (nr 44). Polskie tłumaczenie OWMR, przygotowane przez Komisję Episkopatu do spraw Liturgicznych, zostało opublikowane w „Ruchu Biblijnym i Liturgicznym” (1971, nr 1, s. 16, 19). Wspomniane zasady nie uległy zmianie. Przytaczane punkty obecnie znajdują się pod numerami 53 i 68 (OWMR 2002).

w czasie rorat był głęboko zakorzeniony, Konferencja Episkopatu Polski wydała 31 marca 1971 roku zarządzenie w sprawie Mszy wotywnych¹⁸. W zarządzeniu, w punkcie 4. czytamy, że:

[...] Konferencja Biskupów pozwala odprawiać we wszystkich kościołach i kaplicach: W dni powszednie Adwentu jedną Mszę świętą wotywną „Rorate” z prefacją o N. Maryi Pannie, albo z drugą prefacją adwentową. W tych Mszach wotywnych można odmawiać hymn „Chwała na wysokości Bogu”; nie odmawia się natomiast wyznania wiary¹⁹.

Jest to, jak dotąd, ostatnie zarządzenie dotyczące rorat i zachowuje swoją moc obowiązującą. W związku z tym w czasie Mszy roratniej **można, ale nie trzeba** odmawiać hymnu *Gloria*.

5. „CHWAŁA” WE WSPÓŁCZESNEJ LITURGII RORAT – ASPEKT TEOLOGICZNY

Adwent jest okresem liturgicznym o podwójnym charakterze: jest oczekiwaniem na paruzję oraz oczekiwaniem na pamiątkę pierwszego przyjścia Zbawiciela – Narodzenie Pańskie. Słowem kluczowym w Adwencie jest właśnie „oczekiwanie”, stan pomiędzy „już” a „jeszcze nie”. Owo „już” to zbawienie, które zostało dokonane przez pierwsze przyjście Chrystusa, a „jeszcze nie” – Jego powtórny przyjściem, które będzie definitywnym wypełnieniem się odkupienia²⁰. Adwent ma także wymiar maryjny. Papież Paweł VI w adhortacji *Marialis cultus* określił Adwent okresem maryjnym w całym tego słowa znaczeniu²¹. Maryja jest bowiem ikoną oczekiwania: Jej oczekiwanie na przyjście Mesjasza jest figurą starotestamentalnego oczekiwania ludu Izraela, a obecnie oczekiwania Kościoła²².

Maryjna Msza *Rorate* wpisuje się w adwentowe oczekiwanie. Zawiera w sobie aspekt czuwania, w oczekiwaniu na ostateczne przyjście Pana na końcu czasów. Znakiem tego są lampiony, powszechnie obecne w Polsce na roratach,

¹⁸ Zarządzenie wydano na 124 Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski, która odbyła się w dniach 31.03-1.04.1971 r. w Warszawie. Zob.: *Komunikaty Konferencji Episkopatu Polski 1945-2000*, red. J. Żaryn, Poznań 2006, s. 102-103.

¹⁹ KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Zarządzenie 124. Konferencji Episkopatu Polski w sprawie Mszy wotywnych z dnia 31.03.1971 r.*, „Notificationes e Curia Metropolitana Cracoviensi” 1971, nr 5-6, s. 137.

²⁰ Por. M. AUGÉ, *Rok liturgiczny. To sam Chrystus, który trwa w Kościele*, „Homo Dei”, Kraków 2013, s. 215-216.

²¹ Por. PAWEŁ VI, Adhortacja *Marialis cultus*, Watykan 2.02.1974, nr 3.

²² Por. M. AUGÉ, *Rok liturgiczny*, s. 218.

a kojarzące się z pannami roztropnymi, które oczekiwały na przyjście Oblubieńca (por. Mt 25,1-13). Zawiera w sobie także drugi wymiar Adwentu – oczekiwania na pamiątkę pierwszego przyjścia Jezusa – Narodzenie Pańskie. Ten wymiar podkreśla silnie maryjny charakter rorat – oczekiwanie wraz z Maryją (symbolizowaną przez roratkę) na dzień narodzin Jezusa. Liturgia Kościoła rezygnuje w tym czasie ze śpiewania hymnu *Gloria* nawet w czasie Mszy niedzielnej – jest to jasno określone w przepisach liturgicznych. W odniesieniu do Mszy *Rorate* nie ma takiej jednoznaczności. W niektórych diecezjach w Polsce zaleca się, by nie wykonywać tego hymnu w czasie rorat (np. Archidiecezja Poznańska, Diecezja Tarnowska)²³; w niektórych zabronione jest wykonywanie *Gloria* w czasie wotywy roratniej (np. Diecezja Kielecka)²⁴; w niektórych jest to dozwolone, ale nie nakazane (np. Ordynariat Polowy, Diecezja Legnicka)²⁵; w innych jest to nakazane (np. Archidiecezja Katowicka)²⁶.

Adwent jest czasem oczekiwania, a nie spełnienia. Rezygnacja z *Gloria* w liturgii Mszy świętej niedzielnej podkreśla ten właśnie charakter. Wydaje się, że roraty, które wpisują się w kontekst adwentowego oczekiwania, również powinny być sprawowane bez tego hymnu. W takim duchu odpowiadała Stolica Apostolska, już w XVIII wieku, na zapytania płynące z Polski. Roraty miały i mają uroczysty charakter, wynikający z licznego udziału wiernych, szczególnej czci, którą obdarza się Maryję, zwyczajów związanych z tą Mszą świętą (lampiony, wygaszone światła, roratka). Podniosły nastrój oczekiwania nie zostanie jednak umniejszony, gdy hymn „Chwała” nie zabrzmii w czasie rorat. *Gloria* było wprawdzie odmawiane na roratach przez wieki i stanowiło część adwentowej, roratniej tradycji, jednak liturgia tej adwentowej wotywy przez wieki ewoluowała. Także dziś należy ją dostosować do współczesnego kontekstu, by była bardziej czytelna dla współczesnych uczestników. Śpiewanie „Chwała” w czasie Mszy *Rorate* poniekąd rozbija teologiczną myśl Adwentu jako czasu oczekiwania, przygotowania do ważnego momentu przyjścia Pana, czasu pomiędzy wspomnianym „już” a „jeszcze nie”. Zrezygnowanie z jego wykonywania pozwoli roratom lepiej wpisać się w teologiczną treść Adwentu. Uczestnicząc

²³ Por. *Kalendarz Liturgiczny dla Archidiecezji Poznańskiej na rok Pański 2016/2017*, Kuria Metropolitalna w Poznaniu, Poznań 2016, s. 31; *Kalendarz liturgiczny Diecezji Tarnowskiej 2017*, Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos, Tarnów 2016, s. 277.

²⁴ Por. *Kalendarz liturgiczny Diecezji Kieleckiej na rok 2015*, Kuria Diecezjalna w Kielcach, Kielce 2014, s. 33.

²⁵ Por. *Kalendarz liturgiczny Ordynariatu Polowego na rok 2017*, Ordynariat Polowy, Warszawa 2016, s. 41-42; *Kalendarz liturgiczny Diecezji Legnickiej na rok 2016*, Legnicka Kuria Biskupia, Legnica 2015, s. 41.

²⁶ Por. *Kalendarz liturgiczny Archidiecezji Katowickiej 2017*, Kuria Metropolitalna w Katowicach, Katowice 2016, s. 282.

w roratach wciąż czekamy, wraz z Maryją, na nadejście Pana. Spełnieniem adwentowych pragnień jest dzień Narodzenia Pańskiego z radosnym hymnem „Chwała na wysokości Bogu”.

6. PODSUMOWANIE

Liturgia Mszy *Rorate* kształtowała się w Polsce przez wieki, różnie też odpowiadano na pytanie o miejsce w niej hymnu *Gloria*. Najstarsze wskazania Stolicy Apostolskiej nakazywały go opuścić, ponieważ w świetle przepisów liturgicznych roraty nie były wotywą uroczystą. Ich uroczysty charakter wynikał z licznej obecności wiernych, którzy oddawali cześć – ważnej w polskiej pobożności – Maryi. Mimo sprzeciwu Kongregacji Świętych Obrzędów *Gloria* na długi czas wpisała się w liturgię rorat, prawdopodobnie dlatego, że pozwalała podkreślić ich bardzo uroczysty charakter. Jednak biorąc pod uwagę współczesną teologię i charakter Adwentu wydaje się, że należy zrezygnować ze śpiewu „Chwała na wysokości” na roratach. Msza o Najświętszej Maryi Pannie w Adwencie jest Mszą wotywną, a w Mszach wotywnych co do zasady nie śpiewa się tego hymnu. Ponadto liturgia Adwentu nawet w niedziele rezygnuje z „Chwała”, by podkreślić wymiar oczekiwania – na paruzję i na pamiątkę pierwszego przyjścia, czyli Narodzenie Pańskie – będącego główną myślą teologiczną tego okresu liturgicznego. Zrezygnowanie ze śpiewu „Chwała na wysokości Bogu” na roratach pozwoli lepiej wpisać je w ducha adwentowego oczekiwania.

BIBLIOGRAFIA

- AUGÉ M., Rok liturgiczny. To sam Chrystus, który trwa w Kościele, Homo Dei, Kraków 2013.
- Decreta Authentica Congregationis Sacrorum Rituum, vol. 2, Ex Typographia Polyglotta S. C. de Propaganda Fide, Romae 1898.
- Kalendarz liturgiczny Archidiecezji Katowickiej 2017, Kuria Metropolitalna w Katowicach, Katowice 2016.
- Kalendarz liturgiczny Diecezji Kieleckiej na rok 2015, Kuria Diecezjalna w Kielcach, Kielce 2014.
- Kalendarz liturgiczny Diecezji Legnickiej na rok 2016, Legnicka Kuria Biskupia, Legnica 2015.
- Kalendarz liturgiczny Diecezji Tarnowskiej 2017, Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos, Tarnów 2016.

- Kalendarz Liturgiczny dla Archidiecezji Poznańskiej na rok Pański 2016/2017, Kuria Metropolitalna w Poznaniu, Poznań 2016.
- Kalendarz liturgiczny Ordynariatu Polowego na rok 2017, Ordynariat Polowy, Warszawa 2016.
- Komunikaty Konferencji Episkopatu Polski 1945-2000, red. J. Żaryn, Poznań 2006.
- KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, Zarządzenie 124. Konferencji Episkopatu Polski w sprawie Mszy wotywnych z dnia 31.03.1971 r., „Notificationes e Curia Metropolitana Cracoviensi” 1971, nr 5-6, s. 136-137.
- KONIECZNY M., Roraty, w: Encyklopedia Katolicka, t. 17, red. E. Gigilewicz i in., TN KUL, Lublin 2012, k. 292-293.
- MALESA W., Synody Piotrkowskie a polskie zwyczaje liturgiczne zachowane po przyjęciu trydenckiej reformy liturgii, „Kultura–Media–Teologia” 2014, nr 2, s. 94-106.
- MICHAŁEK R., Roraty w świetle nowych przepisów liturgicznych, „Homo Dei” 1962, nr 4, s. 349-350.
- Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum. Editio typica, Typis Polyglottis Vaticanis, Watykan 1970.
- Missale Romanum ex decreto Ss. Concilii Tridentini restitutum, Summorum Pontificum cura recognitum. Editio typica, Typis Polyglottis Vaticanis, Watykan 1962.
- NADOLSKI B., Leksykon liturgii, Pallottinum, Poznań 2006.
- NADOLSKI B., Liturgika. Liturgia i czas, t. 2, Pallottinum, Poznań 2013.
- NOWOWIEJSKI A.J., Ceremoniał Parafialny. Dla duchowieństwa pasterstwem dusz zajętego, t. 2, Nakładem ks. Antoniego Smolińskiego, Proboszcza i Dziekana rypińskiego, Warszawa 1894.
- PAWEŁ VI, Adhortacja *Marialis cultus*, Watykan 2.02.1974 r.
- PAWEŁ VI, Konstytucja apostolska *Missale Romanum*, Rzym 3.04.1969 r.
- SCZANIECKI P., Służba Boża w dawnej Polsce. Studia o Mszy św., Księgarnia św. Wojciecha, Poznań–Warszawa–Lublin 1966.
- Święta Kongregacja Obrzędów, Indult Prot. N. D. 17/963 z dnia 18.12.1964 r., „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie” 1964, nr 8, s. 170.
- WOLNIK F., Liturgia śląskich cystersów w średniowieczu, Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2002.
- WYSZYŃSKI S. Kard., Dekret N. 1822/61/P z dnia 25 marca 1961 r., „Wiadomości Archidiecezji Gnieźnieńskiej” 1961, nr 7, s. 203.
- WYSZYŃSKI S. Kard., Dekret z dnia 19.11.1957 r., „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie” 1957, nr 12, s. 567.
- Zbiór Mszy o Najświętszej Maryi Pannie, Pallottinum, Poznań 1998.
- ZDEB E., Dzieje rorat w Polsce (Studium historyczno-liturgiczne), „Rocznik Teologiczny Śląska Opolskiego” 1968, nr 1, s. 315-355.

PROBLEM OBECNOŚCI *GLORIA* WE MSZY RORATNIEJ W ASPEKcie
PRAWNO-LITURGICZNYM I TEOLOGICZNYM

S t r e s z c z e n i e

W artykule autor rozważa, czy śpiew „Chwała na wysokości” powinien być częścią liturgii Mszy roratniej, czy też należałoby go opuszczać. Roraty ewoluowały przez siedem wieków, a odpowiedź na powyższe pytanie zmieniała się. Również obecnie istnieją w Polsce w tej kwestii znaczące różnice pomiędzy diecezjami, ponieważ nie ma jednej powszechnie przyjętej praktyki. Autor przedstawia akty prawa liturgicznego związane z roratami – zwłaszcza dotyczące wspomnianego hymnu – które zostały wydane w historii. Następnie rozważa aspekty teologiczne Adwentu, by znaleźć właściwą odpowiedź na postawiony problem. Współczesna teologia Adwentu sugeruje, że „Chwała” nie powinno być śpiewane na roratach. Sprawowanie rorat bez „Chwały” pozwala podkreślić, że roraty przynależą do Adwentu – czasu oczekiwania na przyjście Chrystusa.

Słowa kluczowe: Adwent; Roraty; *Gloria*; liturgia; prawo liturgiczne.